Спеціалізованій вченій раді К 20.051.14
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Дзери Олександра Васильовича на дисертацію
Схаб-Бучинської Тетяни Ярославівни «Обмеження договірної свободи в цивільному праві України»,
поданну на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дисертації не викликає будь-яких сумнівів, адже в суспільстві з ринковою економікою неможливе її ефективне функціонування без максимально можливої дії принципу свободи договору. Завдяки договірним механізмам забезпечується підприємницька діяльність, культурні та побутові потреби громадян. Відповідно це обумовлює необхідність встановлення оптимального регулювання відносин щодо укладення договорів, їх виконання, захисту порушених прав сторін договору тощо. Проте допоки що проголошуючи дію принципу свободи договору ЦК України (ст. 3) водночас містить численні норми, які обмежують, звужують дію цього принципу. Такі ж норми містяться в багатьох інших законах. При цьому далеко не завжди вони є обґрунтованими і виправданими, окремі з них є суперечливими. Це вимагає спеціальних наукових досліджень, яких в доробку цивілістичної науки поки що небагато. Тому дана дисертаційна робота є необхідною і своєчасною.

Ознайомлення з текстом дисертації та авторефератом дає підстави для наступних висновків. Загальновідомо, що результативність будь-якого наукового дослідження багато в чому залежить від раціональності обраного плану. І тут необхідно зазначити, що дисертанткою загалом правильно методологічно побудована структура дисертації, що дало можливість проаналізувати максимальну кількість важливих питань обраної теми.

В розділі 1 «Поняття свободи договору та її обмеження» проаналізовані правові засади договірної свободи, визначені її поняття, історичні етапи його формування, досліджені прояви свободи договору, здійснено розмежування понять меж та обмежень свободи договору.

Другий розділ дисертації присвячено питанням правового регулювання договірної свободи взагалі та щодо окремих договорів.

Нарешті в третьому розділі автор прагнула розглянути «інші критерії», які характеризують прояви обмежень договірної свободи, які проявляються через оціночні поняття, звичаї, зловживання договірною свободою.

Такий підхід до формування структурної побудови може бути цілком прийнятним. Проте існують певні можливості вдосконалення третього розділу, в якому передбачено наслідки лише щодо випадків зловживання договірною свободою. Необхідність у застосування тих чи інших правових наслідків може виникати не лише за наявності факту зловживання договірною свободою, але і в інших ситуаціях, наприклад, при укладенні договорів під впливом насильства, за наявності вад у суб'єктному складі.

Ознайомлення з текстом дисертації діє підстави вважати, що дисертантка загалом успішно виконала поставлені завдання, досягла вагомих наукових результатів. Дисертація виконана на належному науковому рівні. У максимально можливому обсязі для даної теми представлена джерельна база, адже список використаних джерел становить більше 200 найменувань, серед яких також праці зарубіжних вчених.

Дисертантка проявила глибокі знання питань по темі, вміння творчо аналізувати спеціальну літературу, нормативний матеріал, робити наукові узагальнення та обґрунтування, формулювати висновки, що врешті обумовило досить високий ступінь їх обґрунтованості та достовірності.

В дисертації в першому розділі цілком правомірно і логічно аналізується історичний досвід реалізації принципу свободи в договірних відносинах, адже такий підхід дозволяє уникнути окремих помилок минулого законотворення та правозастосування, а також використовувати кращі правові національні традиції, в тому числі, порівнюючи їх з

загальноєвропейськими ідеями. Все це дало дисертантці можливість сформулювати низку важливих для науки цивільного права наукових положень, висновків та пропозицій, які можуть бути в майбутньому предметом наукових дискусій. Особливо важливими серед них є ті, що містять ознаки наукової новизни.

Таким, зокрема, є положення дисертації про ознаки обмежень договірної свободи, до яких автор відносить: спрямованість на утримання стороною договору від певних дій, спрямованість на захист публічного порядку та суспільної моралі; закріплення заборон в законі або в договорі; зменшення обсягу свободи прав; реалізація за допомогою обов'язків та заборон.

Справедливим є висновок п. 3 положень наукової новизни про те, що переважні права є одним з видів обмежень договірної свободи.

В доктрині може бути сприйняте авторське визначення зловживання договірною свободою як юридично значимої поведінки сторони договору, яка полягає у соціально шкідливих діяннях, суперечних ролі договору.

Може мати теоретичне та практичне значення запропонована розширена класифікація обмежень договірної свободи, оскільки може допомагати визначати правомірність такого обмеження, його правову природу.

Дисертантка дає вдосконалене поняття меж договірної свободи як граничної можливості реалізації прав та інтересів, передбаченої законом чи договором та зумовленої потребою захисту моральних засад, суспільних інтересів та публічного порядку.

Безумовно в дисертації містяться і інші висновки та судження, що мають ознаки того чи іншого ступеню наукової новизни. Відзначаючи загалом високий науковий рівень дисертаційного дослідження, водночас не можна обійти увагою певні дискусійні положення, судження, які потребують додаткових пояснень, наведення додаткової аргументації.

1) Не всі положення наукової новизни, винесені на захист, є рівноцінними за своєю значимістю. Так, пункт другий про поділ обмежень свободи договору на односторонні, двосторонні та багатосторонні у

викладеній редакції відтворює аналогічний поділ правочинів і не несе якогось істотного наукового навантаження.

2) Незавершеним певною мірою є висновок про розуміння свободи в широкому та вузькому значеннях. На думку дисертантки, у широкому розумінні договірна свобода – це принцип цивільного права, який забезпечує та гарантує особі вільне волевиявлення при реалізації його договороздатності. Але ж це судження прямо випливає із змісту ст. 4 ЦК. Могла б бути посилена аргументація розуміння договірної свободи у вузькому значенні через використання категорії суб'єктивного права.

3) Дещо спірним уявляється дисертаційне судження про те, що встановлення форми договору (ч. 1 ст. 208 ЦК) є обмеженням свободи договору. Аналогічна оцінка дається елементам попереднього договору (строк для укладення основного договору, форма попереднього договору, умови основного договору). З таким судженням важко беззаперечно погодитись, адже не можна будь-які вимоги закону до форми правочину та його умов розглядати як обмеження свободи договору, якщо вони лише впорядковують укладення договору.

4) В дисертації розглядаються питання свободи щодо споживчих договорів, однак з певних причин автором не запропоновано щодо них відповідних положень наукової новизни, наявність яких не викликає сумнівів і уявляють значний науковий та практичний інтерес.

5) Тема дисертації не виключає право дисертантки надання порівняльного аналізу особливостей реалізації свободи договору в господарському праві, в сімейному праві і дати відповідні узагальнюючі висновки, які б підвищили результативність дисертаційного дослідження.

6) В дисертації аналізуються правові позиції переважно вищих судових інстанцій. Проте було б корисно розширити перелік матеріалів судової практики за рахунок конкретних судових справ, зокрема, щодо застосування ст. 228 ЦК. Це допомогло уточненню висновку пункту 10 положень наукової новизни, в якому серед правових наслідків зловживання свободою договору не передбачена можливість стягнення з порушника збитків. Між тим в

судовій практиці застосування цього способу захисту порушених цивільних прав є досить поширеним, про що, зокрема, свідчать Аналітичні матеріали щодо практики застосування статті 13 ЦК України за матеріалами аналізу постанов Вищого господарського суду України від 16 червня 2010 року.

Однак висловлені вище зауваження стосуються дискусійних питань або положень, які не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують поставлене наукове завдання. Результати проведеного дисертаційного дослідження всебічно викладені у наукових працях в обсягах, необхідних для висвітлення основних наукових здобутків здійсненої роботи. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Таким чином дисертація Схаб-Бучинської Тетяни Ярославівни «Обмеження договірної свободи в цивільному праві України» відповідає вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою КМУ від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю – 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України,
професор кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка О.В.Дзера

Підпис засвідчую

11.2016 р.